

ERDÉLYI GAZDA

MEGJELENIK

minden pénteken
legalább egy iven
és az egyleti tagoknak
ingyen
küldetik meg.

Nem tagok egész évre 4 ft. félre 2 ftal fizet-
hetnek elő, negyedéves előfizetés el nem fogadjatik.

Pénz- és érték küldemények az

ERDÉLYI GAZDA KIADÓ-HIVATALÁHOZ

(Dr. Hintz György, e. pénztárnokhoz)

a lap szellemi részét illető küldemények az

ERDÉLYI GAZDA SZERKESZTŐSÉGÉHEZ

(Gamauf Vilmos e. titkárhoz)
csimzendők.

AZ

ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET KÖZLÖNYE.

Hirdetési díjszabályzat.

	1-1	1-3	1-6	1-12	1-24	1-52
	széri hirdetéskor					
	ft	krft	krft	krft	krft	kr
1/6 lap	14	36	70	120	200	360
1/6 "	7	18	35	60	100	180
1/6 "	350	9	1750	30	50	90
1/6 "	175	450	875	15	25	45
1/6 "	90	225	440	750	1250	2250

Nagyobb hirdetéseknel külön kedvezmények.
Azonkívül 30 kr. bélyegdíj annyiszor, a hányasor
a hirdetés megjelenik.

A szíves megrendelésben világosan kérjük kitenni;
mennyi helyet igényel a beküldő mellékelt hirdetés
számára.

Hirdetéseket elfogadnak lapunk kiadó hivatala
és a r. k. lyceum nyomda központi irodája (főter gr. Te-
leki Domokos-ház.) Mellékletek 5 o. é. fiba számít-
tatnak.

Lapfelügyelő bizottság: Paget János elnök; Berde Áron, b. Huszár Sándor, Kodolányi Antal, Mina
János, Nagy Ferencz, Szabó Samu, Szentgyörgyi József.

MEGHIVÁS.

Az erdélyi gazd. egylet ez évi rendes köz-
gyűlését ápril hó 14-én d. e. 10 órakor fogja
a városi vigarda (redoute) termében megtarta-
ni, miről az egylet helyt lakó s vidéki tagjai
azon kéréssel értesítettnek, hogy a kijelölt idő-
ben és helyen minél nagyobb számmal meg-
jelenni méltóztassanak.

Kelt az erdélyi gazd. egylet igazgató vá-
lasztmányának Kolozsvárt 1874. mártius 2-án
tartott üléséből.

Báró Huszár Sándor,
egyleti alelnök.

Gamauf Vilmos,
egyleti titkár.

Gyümölcs-iparunk multja, jelene és jövője.

(Folytatás.)

III. A jövő.

Bár realis dolgokban nincs helye sem ábránd-
nak, az élet megrontójának, sem költészetnek, az élet
megszépítőjének, Illyés szekerére, a képzelem szárnyaira
v. szűk fel pillanatra, s egy varázs erdő közepén

fekvő nyílt mezőre helyezük le t. olvasóinkat. Évek
előtt gyéren cserjékkel, s ritkán koronás fákkal sze-
gélyezett tér volt; most rengeteg erdőtől van kö-
rítve, melyen a szem alig, s csak a képzelet hatol
keresztül; a sudarok derekát folyondárok ölelik át,
lábunk alatt a futó növények indái folynak szét, fenn
a lombsátort képző koronákon alatt a fel és szétfutó
növényzeten a nap szineibe pompázó gyümölcsök tarka
vegyületben kínálkoznak.

Pomona istenasszony lakása ez, a hajdani sze-
gényes, szerény kis lakás, most a gazdagságtól, fény-
től, bőségtől ragyogó csak nem roskadozó, virág he-
lyen gyümölcselel himzett, gyümölcselel befolyt, gyümöl-
cselel fedett kéjlak, belépti jegy nélkül, szabad béme-
nettel, szabad válogatás és élvezettel, s azon sokat
jelentő felirattal „közhaszonra.“

A valóságnak megfelelő képe ez a gyümölcse-
szet terét egész kiterjedésébe felölelt pomologia jelen
állásának alig számon tartható sokféleségében, gaz-
dagságában, bőségében, minővé azt az emberi szorga-
lom, találékonyság és tudomány kiképezte, tökéletesi-
tette, s az emberi finomabb élvezet úgy mint anyá-
giasabb célok elérhetésére és kielégítésére időnkbe
csaknem teljesen alkalmassá tette. — Egy pomologiai
világtárlat, vagy ha úgy tetszik bazár, melybe mind
az, a mit a természet ingyen jó kedvébe adott, a
tudománnyal kezett fogott ipar munkaszerető népek-
nek, különböző égaljak alatt megteremtett, egy gyűj-

teménybe befoglalva, s rendezve szemlélhető, s egyuttal közhasználatra bocsátva megjelent.

A ki átforgatta a pomologiai irodalom könyvtárának akár az általános gyümölcsiparra kiterjedő, akár annak csak egyes szakaira vonatkozó munkáit, meggyőződött a felől, hogy ezen iparágat egészben felölelni, s gyakorlati cultivatióba venni csak nem lehetetlen, de célszerűtlen s hálátlan munka is lenne. Csak közelebbi tanulmányunk szakának is, mint a fennebb közlött már ijesztő nagy számokba foglalható, alma és körte féléknek bévitele és cultivatiója valamely gazdaság keretébe, annyit tenne, mint a valódi cél, mely elvégre a gyönyörrel párosult haszon, feláldozni az eszélytelen szenvedélynek. Meg kell különböztetni a tudomány- és gazdaság érdekét, sőt nem maradhatnak tekinteten kívül, a provinciális, a helyi s még személyi érdekek is. Észak és dél, mérsékelt és végletekbe járó égaljak, sík és hegyvölgyes föld, dus és szegény talaj szolgáltatva támogatva az emberi szorgalomtól a különböző nemek ezernyi változványait, melyeket szakférfiak egymástól távol eső tartományokba nagy áldozatokkal, — jót és silányt vegyesen — egybe gyűjtenek, összehasonlítás, tanulmány céljából, avagy helyes volna mindezt ugyanazon kalap alá, saját égalj és talajba koncentrálni?

Ismételjük: meg kell különböztetni a tudományos és gazdasági cél. Anyaggyűjtés, ónak és újnak beszerzése, fajtisztázás, a nomenclaturák megalapítása, az egyes fajok vegetatiójának, s azoknak növényi és gyümölcsei fejlődésére minő hatást gyakorol expositió, talaj és légtünetek, folytonos evidentiába tartása, mivélési fogások befolyása a termékenységre s tartósságra, stb. ez a tudományos cél. Erre a célra működni, s a helyes irányt a termelő közönségnek kijelölni feladata a gazdasági s kertész egyleteknek, melyek kell hogy minél gazdagabb gyűjteményekkel rendelkezzenek, s mint muzeumok, vagy meganyi kísérleti állomások kísérleteikkel tisztázzák s kimutassák a nagyobb vagy kisebb birtokosnak a követendő utat. Nem vitatjuk el a jogot a magános vállalkozótól sem, kit mint a Musák a művészet felkentjeit, Pomona ringatott gyümölcskoszorus bölcsőjébe s egész életét, minden erejét, s ha azzal történetesen megáldozott, vagyonát is szentelte e cél elővitelére.

És a gazdasági cél? azon fajok termelésére szorítókozás, melyeket több helyen szakértők, gon-

dos mivélők kísérletei, több oldalú tapasztalás, tekintettel a létező viszonyokra, mint legelőnyösöbbséket mutatott fel.

Mit kell hát a gyümölcstermelőnek tenni, hogy iparával jollétre jusson, s ezen iparág mivélése által elérhető célokat el is érje. Ez a kérdések kérdése, a jövő nagy kérdése, melynek szerencsés megfejtésétől függ pomológiánk — emberi számításával — biztosnak mondható közhasznuvá tévése Magyar, vagy csak szűkebb körü Erdély hazánkban?

Az erdélyi gazdasági egylet gyümölcsészeti szakosztálya az évek óta nem csak hazánkban, hanem a sokkal előbbre haladt külföldön is nyílt kérdésnek fenn tartott kérdésre egy laistrom bémutatásával felelt meg, egyelőre csakis az alma és körte osztály körére szorítva, 60 almát és 60 körte fálajt hozván javaslatba mint idő szerint legjelesbet, melyeknek ajánlása s elfogadása ez iparágban új időszakot, szebb és biztosabb jövőt fogna inaugurálni. Az egylet en bloc elfogadta a javaslatot, s annak bėjájlásával a valóban nagy horderejű, s még nagyobb felelősséggel járó munkával e sorok iráját bizta meg.

Lesz sok, ki elkésett, esső után köpenyeg féle javaslatnak fogja ezt keresztelni. Lesz ki ellenveti: „nem most, hanem a 25 év elején kell vala jó tanáccsal eléllani, mely alatt a gyümölcs ipar nagy mérveket öltve haladt előre, s a jótékony eredmények csak az erdélyi területen is mindenütt tapasztalhatók. Feladjuk a bizonyost a bizonytalannak, s újból az a. b. c-nél kezdjük el?” Van is, nincs is igazuk; de mi az ellenvetésbe foglalt vád terhe alól teljesen felmentve érezzük magunkat. Mi a felől táplálunk méltó kételyeket, ha vajjon most is eljött-e ideje, s egy bár a jövő érdekében megállapított tervvel nem praecipitáljuk-e a dolgot. Mi minnyájan, kik hosszú évek óta előszeretettel, teljes odaadással, elméleti és gyakorlati téren, járva kelve közeli és távoli utakon, tanulmányoztuk, miveltük, azt a provinciát, ujjonczok voltunk, s vagyunk némileg maigian. Magának mindenki lehet jó vagy rossz tanácsadója. De a ki arra szánja magát, hogy másoknak szolgáljon jó tanácsal, főleg olyan ügybe, melynél a bölcsességet s tanácsadói tekintélyt, csak is egy hosszú életem át szerzett tapasztalás, s a szerzett ismereteknek a létező viszonyokra való helyesen alkalmazni tudása adja meg, már a hogy megadja, annak nem szabad sietni, sőt ellenkezőleg, mind addig fabiusi késlekedéssel várakozni, mig az idő teljessége megér-

kezett arra, hogy a cselekvésre megérett terv a közvélemény ítélő széke eleibe bocsáttassék, vagy ha úgy tetzik, követés s ahhoz alkalmazkodás végett jó híttel felajánltassék. Mint fönnebb kifejtettük, anyag ismeret, tapasztalás gyűjtés és kísérletek korát él-tük, fizettük mindnyájan a tanonczai évek drága ta-nító pénzét, a felszabadulás, az öntudatos cselekvés irányának lehető leghelyesebb kimutatását, akkorra kellett halasztani, mikor emberi számítással az alkal-mas időt megérkezettnek ítéltük.

Javaslatunkkal nem célunk confundálni a lé-tező telepek birtokosait, a possidenseket, akár bea-tusok akár nem. Őszintén bévalljuk, csekély szemé-nyünket se véve ki, hogy kezdetleges gyümölcsiparunk-al mindnyájan egy hajóba evezünk, s talán egyetlen ültetvény sincs hazánkban, mely correct bérérendezés s gazdasági célszerűség tekintetében szemén szedett fa-jokkal béállítva a bírálót szigorát kiállaná. Más a magvető más az arató. Mi voltunk a jelen nemzedék s magvető; a tiszta maggal valószínűleg sok konkoly is került a barázdába. Az akaratum ellen elkövetett hibák által okulva, a jövő nemzedék poharába tiszta bort kell tölteni, megrostált, portól megtisztított ma-got adni át a jövőndő vetésének.

Az is hibás vélemény lenne, hogy mi föltétle-nül elítéljük eddigi eljárásunkat, s a 25 év alatt épült telepekre, a delendam esse átkát mondanók ki. Még a malum bene positumot sem mindig tanácsos helyéből kimozdítani. Szébb jövőndő reményében a lé-tező szerzeményt feladni nem fogjuk. Bár vegyesen jó és csekélyebb ültetvényeinket egy jól is szépen is hangzó javaslat szép szemeiért irtó fejsze alá bocsá-tani, oktalanság lenne. Javitni, tökéletesíteni a mit és a mennyibe lehetséges, ez az életeszély feladata. De a jobb kedvéért megválni a kevésbé jótól, ki volna botor ilyesmit ajánlatba hozni? Egy gyümölcs ültet-vény újból teremtéséhez, egy második élet kellene, két életet pedig, bár in hoc puncto nagy szükség volna rá, a pomolognak se adnak az istenek.

Aztán azzal, a mi néhány évtized alatt nállunk a gyümölcsipar terén történt, magunkat nagyra tar-tani, hiu kérdés volna. A multat tekintve, sok; a valódi szükségét, vagy azt tekintve, a minek történni kellett volna, édes kevés haladással dicsekedhetünk. Számításunk szerint a közelebről lefolyt 25 év moz-galmába mintegy 300,000 db. csemete plántáltatott el az erdélyi területen, tehát 300 darabot számítva egy holdra, mintegy 1000 holdnyi terület lett gyü-

mölcsfával bée pitve. Ezen összegből azonban 2 évben elemi csapások által okozott roppant pusztitást, né-pünknek sem nevelés sem mező és szőlő rendőri tör-vények által nem korlátolt rombolási hajlamából, s magok a birtokosok hanyagsága, okszerűtlen kezelése, gondatlansága által származott károsodásokat levonva — mert akár hány különben értelmes és nyájas beszédű tenyésztőt ismerünk, kiknél a gyümölcsfa és az apró s néhol a nagy marha is amabilis társaságban együtt növekednek — a fennebbi összeg bizonyára felére apad le, s kerek számmal alig tehetjük az új planta-tiók térfogatát többre 500 holdnál. Mily roppant tér marad fenn tehát a jövő számára, hogy az a teendő javaslat alapján okszerű megválasztással, s az eddigi-nél helyesebb számítással bée pítessék!

Végre ne feledjük, hogy az emberi törekvéseket uraló törvények hatalma alól a pomolog sem lehet kivéve. Mint a gyermek bukdosva, arczát tagjait né-ha véresre sértve, tanul maga lábán járni, keserű csalódások árán okul ő is mig munkája terén öntu-datos biztos álláspontra emelkedhetik. Sokáig tekin-télyek után intézi teendőit. Egyik franczia, másik né-met, harmadik mind kettőnek tekintélyei után, gyűjt, szerez és alkot. Hajszájai már őszbe keveredtek, élete java lejárt, mikor csalódásait észre veszi. És ez így megy tovább egy hosszú életen keresztül, mig az igaz és nem igaz közti ellentéteket a tapasztalás ki-egyenlíti, s a csalódást vagy kételyt biztos tudat váltja fel. Tessék csak valakinek a legkomolyabb, legtudó-sabb pomologok által kibocsátott catalogusokat meg-vizsgálni — p. o. a Lucásét Reutlingenből, ennél kü-lönbet nem nevezhetek, hasonlót sokat tudnék — száz meg száz gyümölcsfajt terjesztenek a közönség elé, és egy sincs a melyet fel ne dicsérjenek, az mind szinarany, vagy egész próbás ezüst; thalmi aranyot, vagy chinai ezüstöt hogyan is tarne meg egy dicsóított pomolog; az olvasó elképped a sok érnelygős dicsérettől. Nem kezen fogva vezetnek-e bennünket ezer csalódásba, s általunk másokat ujjabb csalatásokba? Kérdjük, halasszuk-e tovább is a rec-tificatiót s a helyes irányba való áttérést?

Az erdélyi lötenyésztes multjának ismertetése.

Nyugalmazott dsidás kapitány Montessori sziveségé-ből egy beces és biztos adatnak jutottam birtokába, mely-nek tartalma kétségen kívül érdekes leend az erdélyi lö-tenyésztőkre nézve.

Az országos katonai lösorozó igazgatóság rendeletére 1828-ban főhadnagy Groszmann György kiküldetett Er-

délybe, a helyszínén minden lótenyésztőket felkeresni, a tenyésztés elveit, a kezelést, az égalji, helyfekvési, táplálkozási, legelői viszonyokat kiismerni, — a tenyésztett lovakat megvizsgálni, szakismői bírálat alá venni, és a tenyész lovak számát is feljegyezni.

Groszmann czélszerűnek látta a következő fejezetekbe végezni munkáját:

I. Fejezet: Neve:

- a) a megvények,
- b) helységnek,
- c) a tulajdonosnak a hol a ménes tenyésztetik.

II. Fejezet:

- a) az apa.
- b) az anya lovaknak,
- c) a szopó csikóknak,
- d) az egy éves,
- e) a két éves,
- f) a három éves csikóknak száma.

III. Fejezet: A ménesnek:

- a) használati képességi minőségét,
- b) a fajta minőségét,
- c) a fedezés kezelési módját.

IV. Fejezet: Körüírását:

- a) az apa lovaknak,
- b) az anya kanczáknak,
- c) a szaporodásnak.

V. Fejezet:

Észrevételek a ménestartó község topographiai fekvéséről, a legelőről és a használt épületekről.

VI. Fejezet:

A ménes tulajdonságairól, és az egyes lovak testi alkotásáról.

VII. Fejezet:

A lótenyésztő gazda szakavatottsága megbírálásának.

VIII. Fejezet:

Minden ménes tulajdonosnak lovain használt bélyeg lerajzolása.

A fennirt fejezetek minden ménesnél részletesen és részrehajlás nélkül dolgozva ki.

E munka elkészítése egy egész nyári és őszi időszakt vett igénybe, és befejeztetett 1828-ik év october 26 án.

1828-ban Erdélyben 117 ménes találtatott, melyek közül 89 nagyobb ménesnél a fedezés házi ménekkel üzetett, 28 kisebbnél a kanczák állami vagy magán ménekhez küldettek fedezésre.

Átlagban egy nagyobb ménesnél az anya kanczák száma tett 26 darabot, a kisebb ménesnél 5 darabot.

A nagyobb méneseknél a legnagyobb szám tett 51 anyakanczát, a legkisebb szám volt 9.

A kisebb méneseknél, a legnagyobb tenyésztett 20 anczával, a legkisebb két darabbal. Ezekből láthatólag következtetni lehet, hogy az ismertetés a lótenyésztésnek, melyet akkor a földbirtokosok folytattak, egész kiterjedését ölelte fel.

Az elől számításba vett 117 ménesen kívül már 1828-ban felhagyott ménes találtatott 9, melyekből eredett

katonai vagy magán szolgálatban használt lovakra, csak is a bélyegekről lehetett réa ismerni, de kilátás nem volt, hogy azok újból helyre állíttassanak.

Fenn említett kimutatásba nincsenek beszámítva azon tenyésztők, kik mint gazdatisztek, papok, városi polgárok, tehetősebb urbéresek, községi kereskedők és mint Királyföldön fekvő községekben lakozó birtokosok, lótenyésztéssel foglalkoztak, kik kétség kívül az egész országban öszvesen nagy számot tevén ki, azok is kanczáikkal tekintélyes befolyást gyakoroltak a lótenyésztés emelésére, és a lovak számának szaporítására.

A Groszmann kimutatása szerint 1828-ban találtatott a 117 ménesben:

1) apaló	269
2) anyakancza	2543
3) szopó csikó	1270
4) 1 éves csikó	996
5) 2 „ „	825
6) 3 „ „	647

Összesen: 6,550 darab.

Szakavatottsággal üzték a lótenyésztést:

1) B. Wesselényi Miklós Zsibón. 2) Gr. Bánffy József Bonczhidán. 3) Gr. Bánffy Dénes Válaszuton. 4.) öz. Gr. Eszterházy Nepomukné Obrázsán. 5.) Gr. Haller János Fehéregyházán. 6.) Gr. Teleki Ferencz Sáromberkén. 7.) id. Gr. Teleki Mihály Sárpatakon. 8.) Br. Bornemisza József Abafáján. 9.) Gr. Csáky József N. Almáson. 10.) id. Gr. Karacsay Sándor Aranykuton. 11.) Br. Bruckenthal Károly Venicze és Porumbákon. 12.) Br. Bánffy György Szilágy Nagyaluban. 13.) Szentpáli Dániel Aranyos Polyánban. 14.) Gr. Mikes Zsigmond Zabolán. 15.) öz. Gr. Bethlen Józsefné Radnót és Küküllővárt. 16.) Gr. Bethlen Ádám Bonyhán. 17.) Br. Bruckenthal József Szekáre és Feleken.

Groszmann kiválólag jó alkotásu lovaknak ösmerte el:

1.) a Br. Wesselényi Miklós ménesét Zsibón. 2.) Gr. Bánffy Józsefét Bonczhidán. 3.) Gr. Bánffy Dénesét Válaszuton. 4.) Br. Wesselényi Istvánét Drágban. 5.) Br. Josika Jánosét Gorbón. 6.) öz. Gr. Eszterházy Nepomuknéét Obrázsán. 7.) öz. Gr. Mikes Jánosnéét Cseszven. 8.) Gr. Eszterházy Dénesét N. Iklódon. 9.) Gr. Haller Jánosét Fehéregyházán. 10.) Gr. Teleky Ferenczét Sáromberkén. 11.) Gr. Teleky Mihályét Sárpatakon. 12.) Br. Bornemisza Józsefét Abafáján. 13.) Gr. Rhédey Ádámét Bányabükkön. 14.) Gr. Csáky Józsefét N. Almáson. 15.) Gr. Karacsay Sándorét Aranykuton. 16.) Gr. Bethlen Imrét Berkenyesen. 17. Csernátoni Antalét Septéren. 18.) Wéer Dánielét Méhesen. 19.) Henter Farkasét Mocson. 20.) Macskási Pálét Papfalván. 21.) Gr. Nemes Jánosét Katonában. 22.) öz. Gr. Bethlen Józsefnéét Radnóton. 23.) Bethlen Ádámét Bonyhán. 24.) Haller Gáborét Ugrán. 25.) Haller Antalét Balástelkén. 26.) Gr. Bethlen Károlyét Bethlenben. 27.) Fekete Sámuelét Sajó-Udvarhelyt. 28.) Br. Huszár Józsefét Náprádon. 29.) Br. Bruckenthal Károlyét Veniczen. 30.) Br. Bruckenthal Józsefét Szekárén. 31.) Gr. Rhédey Ferenczét Sámsondon. 32.) Br. Bánffy Györgyét Szilágy N. faluban. 33.) Gr. Mi-

kes Zsigmondét Zabolán, tehát 33 ménesben tevéstettek kiválóbbnak elősmert lovak. —

A fentebb elősorolt adatok azok, melyeket szükségesnek tartottam Groszmann kimutatásából kiemelni. —

Az erdélyi lófajtának hirt ma is emlékezetes, főként a katonaságnál, hol nem egy példa volt, melyszerént egy erdélyi fajtájú ló, a szolgálatot 16—20 évig is ki bírta; a régi erdélyi lovak általában jó hirben állhattak a continensen, — találkoztak külföldi egyének, kik Erdélyt csak azon oldaláról ismerték, hogy ott a híres katona lovak teremnek.

Itt kérdésbe lehetne tenni, honnan és miből eredett a közéletben specialiter erdélyi-nek nevezett lófajta? tudomásom szerint az a spanyol nápolyi, — és keleti arabs vérnek vegyülete, mely hosszas idők alatt kereszteztetvén, együttesen állította elé az erdélyi typust, melyet megedzett és szolgálatra alkalmassá tett az idő hanyarúságához és az extensiv táplálkozashoz szoktatás, mely tulajdonoknak átörökítése eredményezte a kitartási képességet; — a szelid elbánás a könnyen taníthatóságot és jó indulatot; — főként ezen tulajdonságok azok, melyek teljesen megkülönböztették az erdélyi lovat a bessarabiai és moldovai lovaktól — s tették az erdélyi lovat kedvelté, keresetté.

A 40-es évekbe sokat emelte Erdélyben a lótenyésztési kedvet és érdeket tábornok Stahl Károlynak életrevaló intézkedése, ugyanis a tábornok ur a kormánynál kieszközölte, hogy a 3 $\frac{1}{2}$ évet elért alkalmas csikók a katonai használatra besoroztattak, — ez által nyert a gazda — mert hamarabb pénzéhez juthatott, nyert az állam, mert a 3 $\frac{1}{2}$ éves csikó a fejlődés utolsó fél évét katonai gondozás és idomítás alatt töltvén — jól ki képződött, s már 4 $\frac{1}{2}$ éves korában kész ló lett, e mellett tábornok Stahl maga vezette a besorozási munkát, vagy ellenőrizte, és a becsuszott visszaéléseket megszüntette.

Báró Wesselényi Miklós 1822-ben béhozván Angolhonból a televér Cato és Dittó méneket és 9 angolvérű kanczát, az angol vérrel egyszersmint egy új reformot is hozott be az erdélyi lótenyésztésbe; a reformot azzal kezdte, hogy az id. Wesselényi Miklós atyjától örökölt erdélyi vér ménességét, a legjobb 16 kanczát megtartván — elárvereztette;

ménességét kevés számra reducálván, azokat dusan táplálta, szakavatottan gondozta, idomította, mely eljárásnak jutalmazása lett, hogy már 1828-ban az új felállítást 50—60 80—100—200—300 aranyban értékesítette, s egy ménlővat 460 aranyon is képes volt eladni.

If. Br. Wesselényi Miklós példája befolyásos hatással volt az erdélyi tehetős lótenyésztőkre, az angol vérrel keresztezés, a jó gondozás és bővebb táplálás divatossá lett.

Az angol vérrel keresztezés jó eredménye még kedveltebbé tette az erdélyi lovakat, melynek előmozdítására közvetítőül szolgált a Kolozsvárt évenként augusztusban tartatni szokott lóvásár, melyre idegenek is nagy számmal jelentek meg, bátran el lehet mondani, hogy ezen vásáron az élénk forgalom hasznos üzletté nötte ki magát.

Az angol telivérlovakkal keresztezés által az erdélyi typus teljesen megváltozott — az előtt az erdélyi lónak magassága a 15 markon ritkán ment felül, — az angolvér a mértéket felemelte, a lovakat teljesebbé tette, megerősítette, következőleg kétséget nem szenved, hogy az erdélyi lovak testalkotásukban és erőben nyertek. —

El lehet mondani, hogy most már a régi erdélyi typus teljesen elmosodott, ritkán lehet találni egyes példányt szorványosan, mely a régi jellegre emlékeztethetne; — a régi erdélyi typus még leginkább föltalálható ma Debreczen Sz. királyi város ménességében — mint ezt egy pár példány mutatja, mely a bécsi 1873-ik évi lókiállításán bemutatva lett és ott a legnagyobb jutalmat, a diszokmányt nyerte.

Az erdélyi lótenyésztést az itt bemutatott magaslatról az 1848-ik forradalom alatt, teljesen leszállította azon rablás, melyet az oláh tábor a lovakkal ütött, melyek közül az alkalmasak a rendes katonasághoz besoroztattak, a gyengébbek elpusztítottak, vagy oda veszttek. —

Alig maradtott 1848-ról egy pár ménes ment a feldulástól, 1849-ben pedig az oláh tábortól meg mentett kanczákat és 2—3 éves csikókat nagyobbrészt a kozákok fűték fel és vitték magokkal, és így hanyatló állapotra jutott az 1849 év végével a lótenyésztés Erdélyben. —

Br. Bánffy Dániel,

az erdélyi központi lótenyésztési bizottmány elnöke.

T Á R S A L G Ó.

Tervezet

a kuküllőmegyei gazdasági egylet által 1874. év április hó 13-ik napján Dicső-Szent-Mártonban tartandó

Juhkiállításról.

A) Általános határozatok.

1) A kiállítandó állományok, a megyeházánál lévő „rendező bizottmány” által kijelölendő helyre hajtandók, mely által jegyzékbe vétetnek.

2) A kiállítás tart április 13-án déli 10 órától — délutáni 1 óráig, mialatt is megbirálatnak, és 1 órakor a bírálókat szerint a jutalmak kihirdetnek és kiosztatnak. —

3) A bírálóknál általános becs dönt.

4) A juh állományok erdélyi fajták kell hogy legyenek azonban lehetnek keresztezettek is. —

B) Részletes határozatok.

Juhtárlat és díjazása.

- a) 1. drb. hágókosra első jutalom, állami ezüst érem.
1. drb. hágókosra második jutalom 10 frt, állam díj.
- 1 drb. hágókosra harmad jutalom állami bronco érem.
- b) 1. drb. anya juhra első jutalom 10 frt, állam díj.
1. drb. anya juhra második jutalom 5 frt állam díj.
- 1 drb. anya juhra harmad jutalom állami bronco érem.
- c) 5 drb. kostokjora együttesen első 5 frt. állam díj.
- 5 drb. kostokjora együttesen második jutalom állami bronco érem.

d) 5 drb. anyatokjora együttesen első jutalom 5 frt. állami díj.

5 drb. anyatokjora együttesen második jutalom állami bronce érem.

Kelt Dicső-Szent-Mártonban a küküllőmegyei gazdasági egyesületnek 1874. mártius 8-án tartott üléséből. —

Pótsa József s. k.

egyl. alelnök.

Farnos Elek s. k.

egy. jegyző.

Hazánk gazdasági őstermelése.

(Folytatás).

Átlagos számokat véve a magyar birodalom erdőségeiből *belfogyasztásra* felhasznált és *külföldre eladott faanyag értékét* következőkben lehet megjelölni:

a birodalom határain belül elfogyasztott fa pénzértéke	25.000.000 forint
a külföldre kivitt fa pénzértéke	25.000.000 „

Összesen 50.000.000 forint

melyből 70%-ot az adó, kezelés, termelés és szállítás költségeire levonva, az erdőjövedelem 15.000.000 s így egy holdnak főhasználati tiszta jövedelme nagy átlagban véve 1 forint.

Ami a magyar birodalomban termelt faanyagnak az ország határain kívül való értékesítését illeti, erre nézve megjegyezhetjük, hogy a magyar fának természetes kiviteli piacaiul Európa egész déli részének kikötői tekinthetők, s hogy a magyar fakesereskedés Kelet- és Észak-Németthon-felé is jövvél bír.

d. Az erdők adóztatása.

Az állami földadó Magyarországon névleg a tiszta jövedelem 13—20,76%-át teszi, ez azonban a 9%-nyi földterhementesítési járulékkal együtt a valóságban a tiszta jövedelem egész 30%-áig emelkedik. A magyar birodalmi erdők által viselt állami adóteher minőségének jellegzettségét a valósággal teljesen megegyezően és röviden abban lehet összefoglalni, hogy az adóösszeg az annak megállapításakor létezett valóságos gazdasági tényezők lelkiismeretes számbe vétele nélkül vettett ki, minek első sorban indoka volt a termőhelyi és értékesítési viszonyok alapos tanulmányozásainak elmulasztása és másodsorban a káros elmulasztásnak még az által való rosszabbá tétele, hogy az adókövetés és az ennek alapul szolgáló helyi körülmények némi kevés kiderítése is hazai viszonyainkkal ismeretlen közegekre bízott, kik aztán vagy hivatali tulbuzgóságból vagy tudatlanságból az erdőművelést, értékesítést és jövedelmezést igen tévesen ítélték meg. Ezen tévedéseknek aztán kimaradhatlan következménye lett, hogy a míg egyik erdőbirtokos erdejének összes jövedelmét adóba fizette, addig egy másik amannál még kedvezőbb gazdasági viszonyok közt levő a kataszter által országosan kiszabott százalékoknál is sokkal kevesebbet fizet.

E hiányokon azonban a közelebről hozandó földadótörvény és illetőleg az upon eszközrendő s az érdekelte birtokok és az állami közegek együttes működésével fogantatandó új földadó megállapítás, melynek előmunkálatai már elkezdődtek, segíteni fog.

c. Szellemi munkaerő.

A magyar erdőgazdaság szellemi munkaerőjének a hazai

viszonyok igénye által megkívánt magyar irányú képzése s illetőleg az e téren való működés kezdete alig haladja meg egy évtized idejét. Az e téren való munkásság megkezdésének és ennek a kényes természetű szolgálati viszonyokkal szemben való folytatásának is érdeme *Divald Adolf* és *Wagner Károly* kitűnő erdészeinknek köszönhető.

Haz első magyar erdészeti szakközlöny nevezett erdőgazdák szerkesztői működése mellett 1862-ben alapított s most már közönségének fokozatos szaporodása mellett az „Országos Erdészeti Egyesület” tulajdonába és kiadásába átmenve, 12-ik évfolyamában van.

Az erdészeti szaktanulmányok a *Selmeczi magyar királyi bánya és erdőakadémián* már 100 évet meghaladó idő óta adatnak elő. Előadási nyelv egész 1868-ig a német volt, s ebben rejlik legfőbb indoka annak, hogy a német nyelv alapos ismeretét meg nem szerezhető magyar ifjak közül igen kevesen léptek az erdészeti pályára; mi mellett az erdőbirtokosok igen nagy része hosszú időn át azt is hívé, hogy jó erdészek csak Német- és Csehországból bejött vadászok lehetnek s azért ezeknek adott elsőséget, és a lovászmesterekből nem egyszer erdőmestert csiláltak. Ebből folyólag aztán a honi fiatalság sem szánta magát e pályára, s így az erdészeti magyar irodalom korábbi fejlődésére sem nyílt tér.

A „szakképzettség magyar nyelven való kifejlődését gátolta ama körülmény is, hogy rendszeresebb erdőgazdasági kezelés a közelmúltig ugyyszólva csak az állami erdőkben gyakoroltatott, ezek kezelésénél pedig egész a magyar ministerium hivatalos működésének megkezdéséig a bécsi kormánytól való függés miatt német nyelv volt használatban, s így az összes határozó körülmények a legujabb időkig a szakképzettséget hazánkban főleg német nyelven fejlesztették, és ebben az 1851-ben alakult „magyar erdészeti egyesület”-et sem illeti kivétel, mert magyar irányú tüzetesebb működése ennek is csak 1866-ban kezdődött, midőn „Országos erdészeti egyesület” czimén újra szervezetetett.

Ez egyesület jelenleg 45.000 forint tőkével bír s 290 alapító és 420 rendes tagja van elnöke *Keglevich Béla* gróf. Az egyesület azon czélokot követi, melyeket minden hasonló irányú egyesület. Évenkénti közgyűléseit, melyeken az illető vidékre tanuságos szakkérdéseket tárgyalja, az ország különböző erdős vidékein tartja meg.

Az erdőakadémia *Selmeczen* van s növendékei az előkészítő általános tanfolyamot az ugyan ott levő bánya-akadémia növendékeivel együtt hallgatják. Rendes növendékül az vétetik fel, ki főgymnasiumot vagy főreáliskolát végzett. A jó igyekezetű és szegényebb ifjak számára évi 300 forintnyi javadalmazással, 20 állami ösztöndíj van s ezen kívül évenként még 1000 forint fordítatik jelesebb fiatal erdészeknek külföldön való szakutaztatására. Az akadémiai tanfolyam ideje 3 és 4 évre oszlik, a három éves tanfolyamot végzők a kezelő kisebb tisztségekre alkalmaztatnak; míg azok, kik az állami erdészetnél erdőmesterek vagy ennél magasabb állású tisztek kívánnak lenni, kötelesek a 4 évi vagy is erdőmérnöki tanfolyamot végzeni s ezután 5 év alatt egy a ministerium által alakított vizsgálgó bizottság előtt államvizsgálatot tenni. Az akadémiát végzett fiatal erdészek az állami erdészetnél mint gyakornokok

évi 360 forint ségélydíjjal azonnal alkalmaztatnak, s ily vagy ennél jobb díjazást magán erdőbirtokosoknál is biztosan találnak.

A szorosabb értelemben vett szakképzettséggel bíró erdőtisztek számát a magyar birodalomban mintegy 1,000-re tehetjük. Ezek közül az állam erdészet szolgálatában áll 564, és pedig osztályfőnök: 1; főerdőtanácsos: 2; főerdőmester: 2; erdő és jószág igazgató: 10; aligazgató: 1; erdőtanácsos: 2; erdészeti tanár: 3; műszaki számvizsgáló: 1; erdőmester: 36; erdészeti titkár: 10; erdészeti fogalmazó: 4; erdőrendező: 10; főerdész: 33; erdész: 226; építészeti mérnök: 5; erdészeti számvivő: 23; erdészeti pénztárnok: 17; erdő pénztári ellenőr: 17; pénztári tiszt: 3; raktár-gondnok: 5; raktár-tiszt: 13; raktár ellenőr: 1; erdészeti orvos: 10; számtiszt: 15; erdőgyakornok: 106; irodatiszt: 8. Ezeken kívül van még műszak segéd szolgálatra és erdőőrzésre kerekszámában 1,400 altiszt. A szakképzettség kisebb-nagyobb mértékét gyakorlati uton szerzett és főleg magánbirtokosok szolgálatában álló erdészeti közegek számát mintegy 1,500-ra tehetjük, ezek azonban általában véve a gazdaság önálló vezetésére szükséges szakképzettséggel nem bírnak s inkább csak a műszaki segéd személyzet szolgálatára kiképzett egyéneknek tekintendők.

Az államerdésznél egy erdőmester gazdasági kezelése alá esik átlagosan véve 100,000 hold és egy erdész gondozása alá esik szintén átlagosan véve 15,951 cat. hold erdő.

A jelenleg fennálló szabályok szerint az erdőgazdaság önálló vezetésére képesítő erdészeti államvizsga Pesten és Zágrábban évenként october hónapban tartatik s rendszeren 10—15 vizsgatevő jelentkezik. A műszaki segédszolgálatra képesítő államvizsgálatok évenként szintén october hónapban, Pozsonyban, Kassán, Kolozsvárt, Temesvárt, Kaposvárt és Zágrábban tartatnak f. Anyagi munkaerő.

A gyakorlott és erdei munkával állandóan foglalkozó munkások a dolog természetéből kifolyólag főleg oly vidékeken találhatók, hol az erdőipar fejlettebb fokon áll, vagy pedig a nép a marhatartás mellett még különösen is az erdőre van utalva. A használat köréhez tartozó valamennyi munkaágazat teendőiben gyakorlottabb munkások vannak Árva-, Liptó-, Trencsén-, Turóc- és Zólyom megyékben, Máramarosban és Székelyföldön.

Az erdős vidékek népe úgy a magyarok, mint az oláhok tótok és oroszok egyaránt jó tanulékonyssággal bírnak az erdő használati összes munkálatok megtanulására. Igazságos és humanus vezetés mellett kitartó szorgalmas munkásokká válnak, s jó ácsok, faragók, építők és merész tutajosok kerülnek ki közülök. Ott a hol anyagi munkaerőben, favágókban és fuvarban való hiány fordul elő, ennek oka inkább csak a népesség gyér voltában keresendő, kivéve oly esetet, midőn mezőgazdasági dusterzés a földmivelőnek vagy a kézimunkája után élő népnek nyugalmasabb téli életet biztosít, vagy azt, midőn jobban fizető építkezési vállalatok elvonják az általán véve nem napszámban, de szakmány szerint fizetett erdőmunkától.

A vágatási munkálatokhoz szükséges erő azonban még eléggé jutányosan megszerezhető a jó favágókat adó Gácsországból és Krajnából, valamint a fuvarerő biztosítása is nagy részt eszközölhető azáltal, ha az erdei legelő vagy erdei rétek használata az illető vidék népének nem készpénzért, hanem

bizonyos mennyiségű fa kifuvározásért adatik bérbe, mely mellett a birtokosnak rendszeren még azon előnye is van, hogy a készpénzben igényelhetett bérösszegnek kétszeresét vagy háromszorosát kapja.

Az öl-fa-készítés átlagvéve ölenként 80—160 krajczár. Szerszámfának kidolgozása köblábanként 4—15 krajczér; egy köbláb fűrész anyag előállításáért beleértve az összes fűrész üzleti költségeket átlag véve 3—6 krajczárra tehető, egy kettős fogatú fuvar napi bére 2—6 forint.

EGYVELEG.

* Sajtóhiba igazítás. Az „Erdélyi Gazda“ közelmúlt 13. számában egy óriási sajtóhiba csuszott be. A „Gyümölcsiparunk múltja, jelene és jövője“ című cikk a 104 lapon elősorolván Tisza László gazdag gyűjteményét az almafajok számát 1316-ra teszi, kérjük háromszáztizenhatra kiigazítani.

* Személyi hír. Ritter Gustávot a kolosmonostori m. kir. gazd. tanintézet főkertészét a földmívelés- ipar- és kereskedelemügyi ministerium ezen minőségében véglegesen megerősítette.

* Az erdélyi pincz o-egylet 3-ik rendes közgyűlése martius hó 31-én ment végbe. Egyleti elnök B. Bornemisza János rövid és velős megnyitója után, constatatlatott, hogy 360 részvény képviselve lévén, a gyűlés határozatképes. Az igazgató választmány nevében, igazgató Dávid Antal tett jelentést, melyet remélhetőleg egész terjedelmében közölhetni fogunk, megemlékezett a bécsi világkiállításon elért sikerről, mely felbátorítá az egyletet, hogy hazai nectáraink gyöngyeit Londonban is bemutassa; ismertette azon jótékony hatást, melyet az egylet a szőlészet és borászat emelésére gyakorol és végül az anyagi eredmény (lásd lapunk 13. számát) elősorolása után a választmányt a m. évi számadás terhe alól felmenteni kérte. A számvizsgálók: Demeter Károly, Szabó Samu, Vikol János jelentése sok becses utmutatást adott a további kezelésre nézve s érdekes adatokat az üzlet forgalmáról. Az üzleti könyvek rendszeren, pontosan, tisztán vezetve, a tételekkel összeegyezőknek találtattak, a borkészlet aránylag nagy és jóval értékesebb, mint a becsár. A készletnek legnagyobb része III. osztályu asztali, azután jön a riesling; a szakértő kezelés minden egyes boron szemebetűnő, különösen kielégítő az egy-neműek egyöntetűsége. A közgyűlés ezután a kért felmentvényt megadta, a regienél a legnagyobb takarékoságot ajánlotta, a kinn levő réztletfizetések eszközöltetésére a választmányt utasította. Az igazgatóval kötött szerződés csekély módosítással helybenhagyatott; jegyzőkönyv-hitelesítőkül Végh Samuel és Gamauf Vilmos; számvizsgálókul gr. Bánffy György, Demeter Károly és Szabó Sámuel kértettek fel. A lelépő elnök, valamint a sor szerint kilépő tagok Tauffer Ferencz és Br. Bánffy Miklós újból megválasztattak.

* Kolozsvári gépraktár. Az előnyösen ismert nyitrai gépgyár (Rapp és Wagner) helyt Kolozsvárt a hat. eng. általános ipar és kereskedelmi ügynöki iroda helyiségében, óvár, bástya-utcza 6. sz. alatt raktárát megnyitotta. Volt alkalmunk ezen gépek közül néhányat, vető-, gyűjtő- és szecakavágó-gépet, rostát sat. látni s örömmel győződünk meg, hogy méltányos ár mellett szolid szerkezetű gépe-

ket lehet vásárolni s a kisebb eszközök: ekék, boronák is jó minőségűek. Lapunk közelebbi számában ábra mellett tüzete-
sebben fogjuk ismertetni ezen gyár sorvetőgépét, melyről a
gazdasági időszakai sajtó bel- és külföldön egyforma elismerés-
el nyilatkozott.

* „Gazdasági szemle a bécsi közkiállításon”
címmű és előfizetési felhívásunkban előre jelzett érdekes és
hézagpótló munkánkknak közlését jövő számunkban fogjuk meg-
kezdeni. A bevezetést írta Tormay Béla a budapesti állatgyógy-
intézet az állattenyésztés tanára, azután következik I rész:
Földművelés. I. szakasz: szántó földművelés I. fejezet: szemes
termények, referens Barkassy Kálmán, a magyar óvári m. kir.
felsőbb gazd. tanintézet tanára.

Felelős szerkesztő: GAMAUF VILMOS.

Főmunkatárs: Vörös Sándor.

Hirdetések.

(18)

(3—2)

HIRDETMÉNY.

Gr. Spannocchi Károlynő
gerendi udvarában egy 16 marok 2 hüvelyk magas
(tenyeszigazolványt nyert) arany sárga szőrű mén-
nel az idegen anya lovakra nézve is a fedeztetés öt
forint díj előleges fizetése mellett eszközöltetik.

Jelzálog-kölcsönök

a birodalom bármely részében, telekkönyvezett földbirtokra — daczára a je-
lenlegi zilált pénzvisszonyoknak — 5000 frittól a legmagasabb összegig, a legelő-
nyösebb módozat mellett törlesztésre gyorsan eszközöl.

A hat. eng. általános

Ipar és kereskedelmi ügynöki iroda

Kolozsvártt, „Óvár, bástya-utca 6. sz. (Ertekezhetni posta útján, vagy személy-
sen, naponta d. n 1-től 4-ig) 14—52

(4.)

TAUFFER FERENCZ

Kolozsvártt.

Ajánlja a T. cz. gazdaközön-
ségnek dusan ellátott
mag- és termény-raktárát,
hol is mindennemű löhere, fűta-
karmány, répák, bükköny, **KANADAI**
és sziberiai zab, kerti és virágmag-
vak a legjutányosabb árakban
kaphatók.

(3) (14—26)

TARTALOM: Meghívás. — Gyümölcs-
iparunk multja, jelene és jövője. (Folytatás
Az erdélyi lótenyésztés multjának ismerte-
tése. — Társalgó: Tervezet juhkiállítás-
ról. — Hazánk gazdasági őstermelése. —
Egyveleg. — Hirdetések. — Piaczi árak.

Piaczi árak.

A kolozsvári kereskedelmi s iparkamara hivatalos adatai nyomán.

helye	napja	Egy osztrak mero					Egy maza		Egy bécsi öl tűzita	1 font marha hus
		tiszta buza	elegy buza	rozs	zab	torok-buza	széna	szalma		
ÁRA KRAJCSOROK BUDA										
Kolozsvár	Aprilis. 2	760—780	500—520	480—500	160—180	436—45	165	90	1150	22
Nagy-Várad	márt. 16	670—770	580—660	160—530	200—230	420—460	100	80	900	25
Maros-Vásarhely	márt. 29	544—638	480—446	434—466	164—184	—	200—210	110—140	1350	20
Károly-Fehervár	márt. 21	675—700	585—600	485—500	210—225	—	255—275	95—110	1150	20
Nagy-Szeben	septem. 29	620—687	—	467—507	180—135	533—600	80—85	60	700	22
Brassó	febr. 28	648—728	578	454—462	146—153	348	—	—	—	20
Besztercze	márt. 10	640—720	540	460	180	—	100—140	80—130	750	16
Nagy-Enyed	márt. 26	575—625	500—530	150—475	170—180	—	280—290	55—65	1100	20
Szamosujvár	márt. 23	640—720	480—560	120—460	150—160	—	250	50	1600	20
Deés	márt. 24	680—700	580—640	100—420	190—200	—	130—140	65—90	800	18
Torda	septem. 23	600—640	540—580	100—420	100—110	—	170—180	70	800	15

Erdélyi földtehermentelési kötvény 73 frt 50 kr. Ezüst árkelet 106.35.

Bécsi marhavásár: Felhajtott 3456 darab hizó ökör; — árak: gallicziai 28½—30½ frt. magyar és német hizó ökör 27—32½ frt a vágósuly mázsája.

Nyomatott K. Papp Miklósnál Kolozsvártt.